

הלכה הנשגב מרשב"י שזכה למעלתו הגדולה כשגלה למערה של משה רבינו ואליהו הנביא!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

רשב"י ורבי אלעזר בנו במערה שעמדו בה משה רבינו ואליהו הנביא

ל"ג בעומר יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי מתקרב ובא, יום אשר אלפים ורבות מכל שכבות העם אנשים נשים וטף, עולים להשתטח על ציון קודש הקדשים של רשב"י ורבי אלעזר בנו במירון, אשר דיבר בקדשו בגמרא (סוכה מה): "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה". ופירש רש"י: "לפטור, בזכותי אני סובל כל עוונותיהם ופוטרו מן הדין". וכתב המהרש"א: "היינו שסובל עוונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה".

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להבין מעט מזעיר, הכח הנפלא שיש לרשב"י לפטור את כל העולם כולו מן הדין בזכותו היותו במערה, ואגב נזכה להתבונן איך גם אנשים פשוטים כמונו שלא הגיעו לידי כך, להיות בין אנשי מעלה בבחינת תלמידי רשב"י, שזכו להשיג העומק הנפלא בתורת הנסתר, יוכלו בכל זאת לקחת חבל ולהשתתף בשמחת היום של ל"ג בעומר יומא דהילולא של רשב"י.

"חס ושלום שתשכח תורה מישראל"

נקדים מאמר נפלא ששנינו בגמרא בענין כוחו של רשב"י, שזכה לראות ברוח קדשו יותר מכל חכמי ישראל את נצחיות התורה שלא תשתכח מישראל (שבת קלח:).

"תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו, עתידה תורה שתשכח מישראל, שנאמר (עמוס ח יא) הנה ימים באים נאום ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה', וכתוב (שם שם יב) ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו..."

תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא כא) כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד".

וכבר ביאר המהרש"א כי רבותינו שבכרם יבנה שאמרו: "עתידה תורה שתשכח מישראל", פירשו מה שכתוב (דברים לא כא): "וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו", שהכוונה רק על שירת האזינו שלא תשכח מפי זרעו, ואילו רשב"י מפרש כי מה שכתוב: "השירה הזאת" הכוונה על כל התורה שנקראת שירה, ועל זה אמר: "כי לא תשכח מפי זרעו".

אמנם עתה מוטלת עלינו החובה להתבונן, במה נחלקו רבותינו שבכרם ביבנה עם רשב"י, זאת ועוד, שאם נתאר לעצמנו המצב באותה ישיבה בכרם שביבנה, אשר מצד אחד ישבו כל ענקי רוח גדולי התנאים, ביניהם רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי אליעזר, רבי יהושע, רבי עקיבא, רבי ישמעאל, רבי יהודה ברבי אילעי ועוד, וקבעו בצער גדול: "עתידה תורה שתשכח מישראל", כאשר הם מבססים את דבריהם הקשים על דברי הנביא: "ונעו מים עד

הסיפור על כך מקורו בגמרא (שבת לג:), כי רשב"י היה צריך לברוח ולהתחבר מאימת מלכות רומי, שגזרה עליו מיתה אחרי שדיבר בגנותם. בסך הכל שהה רשב"י עם רבי אלעזר בנו י"ג שנה, שבהם ישבו ועסקו בתורה יומם ולילה, עד שהגיע רשב"י למעלתו הגדולה בתורה, כמבואר בגמרא (שם) שכאשר ראה רבי פנחס בן יאיר גופו הטהור של רשב"י, שהיה מלא סדקים שנעשו מהחול שישב במערה כל יום, אמר לרשב"י:

"אמר לו [רבי פנחס בן יאיר לרשב"י], אוי לי שראיתך בכך, אמר לו [רשב"י], אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאתי בי כך, דמעיקרא כי הוה מקשי רשב"י קושיא [כשהקשה רשב"י קושיא מרבי פנחס בן יאיר], הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, [היה משיב לו שנים עשר תירוצים], לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא, הוה מפרק ליה רשב"י עשרין וארבעה פירוקי".

ומבואר בזוהר חדש (פרשת כי תבא עג.) ובתקוני זוהר (הקדמה ב.) כי בהיותם במערה, בא אליהו הנביא זכור לטוב אליהם פעמים בכל יום כדי ללמדם תורה: "רבי שמעון אזל ליה וערק למדברא דלוד, ואתגניז חד מערתא הוא ורבי אלעזר בריה, אתרחיש ניסא נפק להון חד חרוב וחד מעיינא דמיא, אכלי מההוא חרוב ושתן מההוא מיא, והוה אליהו זכור לטוב אתי להון בכל יומא תרי זימני ואוליף לון, ולא ידע אינש בהו".

התורה בכל קצווי העולם תשתכח תורה מישראל, ומצאו הוכחה לכך ממקרא שכתוב בדברי הנביא: "הנה ימים באים נאום ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה', ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו".

אולם התנא הקדוש רשב"י אשר ברח מביתו והתחבר במערה י"ג שנים, עד אשר זכה במערה להתעלות במעלות התורה בנגלה ובנסתר במדריגה נשגבה שאין למעלה ממנה, הנה דוקא הוא זכה להבין פירוש הכתוב: "ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח, ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו", שאין הכוונה בזה שתשתכח תורה מישראל, אלא "שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד".

"במערת צורים שעמדת, שם קנית הודך והדרך"

והביאור בזה על פי מה שיסד המקובל האלקי רבי שמעון לביא זי"ע בפיוט "בר יוחאי" שנתקבל בכל תפוצות ישראל: "בר יוחאי, מושב טוב ישבת, יום נסת, יום אשר ברכת, במערת צורים שעמדת, שם קנית הודך והדרך". מבואר מזה, כי התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי זכה להשגתו הגדולה בתורת הסוד, בשלש עשרה שנים שהתחבר עם רבי אלעזר בנו במערה מאימת מלכות רומי.

ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו".

והנה בא התנא רשב"י ומהפך את הקערה על פיה לטובה באמרו: "חס ושלום שתשכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד". וצריך ביאור מהו הסוד שידע רשב"י בביאורו: "שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד", שכל שאר התנאים הגדולים לא ידעו.

"תן לי יבנה וחכמיה"

כדי לבאר כל זה נקדים לבאר, מה ראו חכמינו ז"ל על ככה להדגיש בגמרא, כי מחלוקת זו שבין החכמים לרשב"י אם עתידה תורה שתשכח מישראל היתה: "כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה". ויש לומר על פי מה שמצינו בגמרא (גיטין נו:) כי התנא הגדול רבן יוחנן בן זכאי ביקש מאספסיינוס קיסר: "תן לי יבנה וחכמיה", כלומר שלא יחריבה, כי ביקש להציל בכך התורה שלא תשתכח מישראל, אלא תתקיים על ידי חכמי התורה שביבנה.

הנה כי כן זהו שדקדקו בגמרא: "כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו, עתידה תורה שתשכח מישראל", כי כאשר ראו רבותינו שבכרם יבנה ברוח קדשם, שבסופו של דבר יגלו ישראל וכל חכמי התורה גם מכם שביבנה, הבינו מזה כי על ידי התפזרות חכמי

"זאת התורה אדם כי ימות באהל"

נמצינו למדים מזה כי אין שום ערך ודמיון, לגדולתו של רשב"י בתורה טרם שברח והתחבא במערה, לגדולתו בתורה אחרי ששהה במערה י"ג שנה, ומזה אנו רואים בחוש שנתקיים אצל רשב"י מקרא שכתוב (במדבר יט יד): **"זאת התורה אדם כי ימות באהל"**, ושנינו על כך בגמרא (ברכות סג): **"מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל"**.

ועתה בא וראה כמה יסורים סבל רשב"י בתוך המערה, כאשר עסק שם בתורה מתוך יסורים ופרישות מכל עניני עולם הזה, כמו שהוא עצמו אמר: **"יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה"**. ופירש המהרש"א: **"היינו שסובל עוונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה"**.

הרי מבואר שהיסורים והסבל של רשב"י ורבי אלעזר בנו במערה היו כל כך גדולים, עד שרשב"י היה בטוח כי בזכות זה: **"יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה"**. ולפי המבואר סיבב הקב"ה שיזדכך במערה על ידי היסורים, כדי שיזכה על ידי זה להשגתו הגדולה בתורת הסוד.

וכאשר נתבונן נראה, כי השגתו הגדולה של רשב"י בתורה אחרי שברח מביתו והתחבא במערה, היא בכלל מה ששינינו במשנה (אבות פ"ד מ"ד): **"הוי גולה למקום תורה"**. הנה כי כן זהו שהשיב רשב"י לחבריו התנאים: **"חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד"**.

פירוש: **"שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד"**, כפי שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים שהסנהדרין ישבו בלשכת הגזית, או כפי שהיה אחר כך כשעברו הסנהדרין מירושלים לכרם ביבנה, אלא גדולי וחכמי התורה יתפזרו בכל ארצות תבל, אלא שבכל זאת ישלח הקב"ה רעב בארץ: **"לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'"**.

ועל ידי שילכו ישראל בדרכו של רשב"י, לקיים במסירות נפש: **"הוי גולה למקום תורה"**, יזכו למצוא הלכה ברורה ומשנה ברורה, אם כי לא במקום אחד אלא במקומות מפוזרים. והיות שענין זה הוא יסוד גדול בהשגות וקיום התורה, אמרתי אקום ואשנה פרק זה מפי סופרים וספרים הקדושים.

"הוי גולה למקום תורה"

שינינו במשנה (אבות פ"ד מ"ד): **"רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבוא אחרין, שחברין יקיימוה בידך, ואל בינתך אל תשען"**. וכן מצינו במדרש (ילקוט שמעוני משלי ב רמז תתקלב) על הפסוק (משלי ב ד):

"אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא, אמר ריש לקיש, אם אין אדם הולך אחר דברי תורה הם אינם באים אחריו, וכן רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה, ואם אדם מחפש אחריהן, מתוך כך זוכה לחכמה ולבינה, לכך נאמר ודעת אלקים תמצא".

וכתב בשל"ה הקדוש (פרשת מסעי):

"אלה מסעי בני ישראל וגו', המסעות הם כמו גליות והם מכפרים, גם מי שמכתת רגליו והוא גולה למקום תורה והולך ללמוד, אז מסע שלו על פי ה', לכן היו הראשונים מתגרשים מבתים לילך ללמוד תורה, ובפרט רשב"י וחביריו ותלמידיו, וסימנם צא ולמד".

וב"אור החיים" הקדוש פרשת בחוקותי (ויקרא כו ג אופן ז) מפרש בכך הפסוק: **"אם בחוקותי תלכו"**, וזה לשון קדשו:

"עוד ירצה על דרך אומרם ז"ל הוי גולה למקום תורה, שצריך לכתת רגליו ממקום למקום ללמוד תורה, וצא ולמד דבריהם ז"ל בגמרא (חגיגה ה): כי כולן היו גולין ללמוד, ויש שהיה הולך ששה חדשים וחוזר כמו כן [ששה חדשים כדי] לעסוק [בתורה] ביום אחד, והוא אומרם אם בחוקותי שהיא עסק התורה, צריכים שתלכו ממקומכם אחריה, גם כדי שתהיו פנויים אין נכון ללמוד והוא בביתו, כי יטרדוהו בצורכי הבית, לכן יעזוב איש את אביו ואת אמו ויסע ממקומו ללכת אחריה".

"זאת התורה אדם כי ימות באהל"

והנה מה שאמר רבי נהוראי: **"הוי גולה למקום תורה"**, בדרך הפשט הכוונה בזה, כי על ידי שהאדם גולה מביתו אשר יש לו שם מכל

ענין זה מתאים להפליא עם מה שהביאו התוספות (כתובות קד. ד"ה לא נהנית) בשם המדרש: **"עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו"**, והביא המדרש ראייה לכך מרבינו הקדוש אשר מסופר בגמרא (שם): **"בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך, שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה"**.

"הוי גולה למקום תורה" אפילו גדול בתורה בעירו

מכל האמור נשכיל להבין מה שמצינו מחלוקת בפירוש המשנה: **"הוי גולה למקום תורה"**, כי הרע"ב בפירושו על המשנה מפרש: **"הוי גולה למקום תורה, אם אין תלמידי חכמים במקומך"**. אולם מדברי רבינו ה"חתם סופר" למדנו חידוש גדול, כי אפילו אם יש גדול בתורה בעירו ראוי לגלות למקום תורה, כמו

גמרא: "רבי שמעון בן יוחאי אומר, חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו" רשב"י מפרש הפסוק: "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו", שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד" הרבי ר' ברוך ממעזיביז זי"ע: מאחר שהקב"ה ברא את העולם בתורה, נמצא כי התורה מפוזרת בכל העולם תכלית הגלות לברר חלקי התורה שנתפזרו בעולם, תלמוד בבלי בבבל, רש"י ובעלי תוספות בצרפת, הרי"ף והרמב"ם בספרד

שכתב בשו"ת "חתם סופר" (חו"מ סימן ט) בלשון קדשו:

"היוצא מזה, שיש לצאת ללמוד תורה, אפילו כשהאב גאון ורב גובריה וישיבה בביתו, כיצחק אבינו, ורבינו הקדוש, ורבי אבהו דירושלמי, מכל מקום יש לילך למקום ישיבה אחרת, ומכל שכן כשאין ישיבה במדינה שיש לנו ולנוע, למקום דיבוק חבירים ופולפול תלמידים ההגונים יראי ה' ושומרי תורה, וכתורה עשה המצווה, וסיעות מרחמוהי יבדלו החיים מן המתים, אלה לחיי עולם".

וכן כתב ב"דרשות חתם סופר" (לח' טבת דף קיט טור ד ד"ה ולבא):

"דאנו רואים מימי עולם ושנים קדמוניות, שנמצא עיקר התורה באותם התלמידים אשר הם חוץ לבית אבותם, מהלכים בגולה מצפים על שלחן אחרים בארץ לא להם, אפילו בימי הנביאים ראינו כי בני הנביאים היו מצפים עד שהיו מביאים להם... ובהם התורה מתקיימת, והם הם בני הישיבה השם ישמרו, אשר בכל יום בצפייתם צופים על שולחן אחרים, והרי העולם חשך בעדם, ואמנם כחשיכה כאורה, כי בהם מאיר אור התורה, נמצא שהחשיכה היא גורמת אור עליון".

ובאמת כאשר נתבונן במאמרים שהבאנו, נראה משם הוכחה ברורה לדברי ה"חתם סופר", שהרי לפי המבואר ענין הגלות למקום תורה הוא בבחינת: **"זאת התורה אדם כי ימות באהל"**, אשר מזה למד ריש לקיש: **"שאיין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה"**, הנה כי כן אפילו אם יש גדול בתורה בעירו, ראוי לאדם לעזוב את מנעמי ביתו כדי להמית עצמו על דברי תורה.

רעיון נשגב של הרבי ר' ברוך ממעזיביז זי"ע

עתה הבה נתעמק לבאר ביתר פנימיות דברי רבי נהוראי: **"הוי גולה למקום תורה"**, על פי מה שמצינו במשנתו הטהורה של הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיביז זי"ע, כפי שהובא בספר "בוציא דנהורא" (פרשת שופטים) לפרש מקרא קודש (דברים יז ח): **"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשערין, וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו"**.

וביאר בדברי קדשו על פי המבואר במדרש (ב"ר א א) שהקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם: **"בראשית ברא אלקים, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה... היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם"**. והנה מאחר שהקב"ה ברא את העולם באמצעות התורה הקדושה, לכן כמו שהתורה נחלקת לפרשיות גדולות וקטנות, כך העולם שנברא על ידי התורה מתחלק לכל מיני מדינות גדולות וקטנות, ואין לך מקום בעולם שאין לו חיות מאיזה חלק בתורה השייך דוקא לאותו מקום.

לפי זה מבאר הרבי ר' ברוך זי"ע מה שאנו רואים לפעמים, שאדם מתייגע על איזה חלק בתורה ואינו יכול להבינו, עד שהוא מגיע למקום מסויים, והנה פתאום הוא זוכה להבין כל מה שהיה קשה לו, הטעם לכך הוא, כי אותו חלק בתורה שייך דוקא לאותו מקום, ולפיכך לא היה יכול להשיג חלק זה בתורה עד שהגיע למקום זה. וזהו פירוש המשנה (אבות פ"ד מ"ג): **"אין לך דבר שאין לו מקום"**, כי כל חלק בתורה יש לו מקום השייך דוקא אליו.

וזהו פירוש הפסוק: **"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשערין"**, שיקשה לך איזה דבר בתורה, ואיך יודע איזה מקום בעולם שייך לאותו חלק בתורה שנעלם ממך, העצה לזה היא: **"וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו"**, היא ירושלים שכוללת בתוכה את כל העולם כולו, ולכן היא כוללת בתוכה גם את כל חלקי התורה הקשורה לכל העולם, ועל ידי זה תזכה לך בירושלים אותו חלק בתורה שנעלם ממך עכדה"ק.

תכלית הגלות לקבץ כל חלקי התורה

ועתה בא וראה כי על פי דבריו הקדושים יפתח לנו פתח להבין מעט מזעיר כמה עמקו מחשבותיו יתברך שמו, כי אחרי שחטאו ישראל לא רק שנתן למלכות הרשעה לשלוט בארץ ישראל ולהחריב את בית המקדש, אלא זאת ועוד שהגלה את ישראל מארץ ישראל ופיזרם בין הגוים בכל הארצות, כמו שאנו אומרים בתפלת מוסף לימים טובים: **"ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו"**.

ויש לבאר הענין בזה על פי מאמרם בגמרא (פסחים פז): **"לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים"**. וביאר האר"י"ל כי על ידי חטא אדם הראשון שאכל מעץ הדעת נפלו ניצוצי קדושה ונתפזרו בכל העולם, ולכן הוכרחו ישראל ללכת מגולה לגולה לקיים תורה ומצוות, כדי שיעלו על ידי זה כל ניצוצי הקדושה שנפלו לשם, והנה ניצוצי קדושה אלו נקראים **"גרים"**, ולזה נתכוונו חז"ל באמרם שגלו ישראל: **"כדי שיתוספו עליהם גרים"**, שהם ניצוצי הקדושה המפוזרים בין האומות.

והנה ב"אור החיים" הקדוש פרשת יתרו (שמות יט ה) מקשה על כך, הלא מצינו בתורה ובדברי הנביאים פסוקים מפורשים, שלא גלו ישראל מארץ ישראל רק משום שחטאו, אבל לולא החטא לא היו גולים מארץ ישראל לעולמים, לפי זה יש לתמוה, איך היינו מעלים אז את כל ניצוצי הקדושה שנתפזרו בחטא אדם הראשון בכל העולם.

"הוי גולה למקום תורה" להשתתף עם גלות השכינה

המחיה ועל הכלכלה להכין מזון לביתם, לקיים בשלימות מאמר המשנה (אבות פ"ד מ"ד): "הוי גולה למקום תורה", שהוא יסוד כל התורה כולה הן להשגות התורה, והן לכפרת עוונות.

ונראה לומר בזה על פי מה שאנו אומרים בתפלת "יהי רצון" לפני הישיבה בסוכה: "ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד, הרב ככסני מעוני ומחטאתי טהרני". ומקור הדבר בפסיקתא דרב כהנא (פרק כח): "עושים סוכה אחר יום הכיפורים, כי בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם וביום הכיפורים הוא חותם את הדין, שמא יצא דינם לגלות, ועל ידי כן עושים סוכה וגולין מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאלו גלו לבבל".

הנה כי כן סוחרים ופועלים יקרים! עלינו להאמין באמונה שלימה, שכאשר אדם חוזר לביתו אחרי יום של עבודה קשה, ובמקום לבלות כל הערב בביתו במנוחה, הוא הולך לבית המדרש כדי להתפלל ולעסוק בתורה, כדי לקיים בכך (שבת לא): "קבעת עתים לתורה", וכן אם הוא קובע עתים לתורה בבוקר, ובמקום לישון במנוחה עד שעה מאוחרת, הוא מתגבר כארי להשכים מוקדם ללכת לבית המדרש.

וכל שכן אם הוא קובע עתים לתורה בבית המדרש הן בבוקר והן בערב, כדי לקיים (יהושע א ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה", הרי הוא מקיים בזה: "הוי גולה למקום תורה", והוא רשאי להרים את עיניו לשמים בתפלה לה: "ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד, הרב ככסני מעוני ומחטאתי טהרני".

שנה שעסק שם בתורה נמסרו בידו י"ג מדות של רחמים להמתיק את כל העולם כולו מן הדין.

ויש להוסיף טעם לשבח על מה שנתחבא רשב"י במערה שעמד בו משה רבינו, על פי המבואר ב"ליקוטי ש"ס" לרבינו האריז"ל (מסכת שבת): "דע כי הרשב"י עליו השלום היה ניצוץ ממש רבינו ע"ה, וכמו שמשך ברח מפני חרב פרעה והשיג שלימותו שם במדבר, כך הרשב"י ברח מפני הקיסר והשיג שלימותו שם במערה המדברה בלוד".

נמצא לפי זה כי באותה מערה, כבר זכה משה רבינו לגילויים גדולים שאין לנו שום השגה בהם, עד שבא רשב"י שהיה ניצוץ משה רבינו והוכרח לברוח מביתו, כדי להגיע לאותה מערה שהיו טמונים שם סודות נסתרים, הנה בכך קיים רשב"י במלוא מובן המלה: "הוי גולה למקום תורה", שגלה לאותו מקום ששם נמצאו נסתרות התורה שניתנו למשה רבינו.

הנה כי כן מכל האמור ירווח לנו להבין מעט מזעיר, הלך הנשגב והחזיק הגדול שעלינו ללמוד מהתנא האלקי רשב"י בגלות המר הזה, כי הן אמת שעדיין לא נושענו ואנו עדיין נמצאים בגלות, אולם זאת נחמתנו בענייני שהקב"ה שלח אותנו בגלות, כדי לברר כל חלקי התורה שעדיין טמונים בכל קצווי תבל, ומי לנו דוגמה יותר חי מהתנא האלקי רשב"י זכה למעלתו הגדולה, דוקא אחרי שגלה מביתו והתחבר במערה פרוש מכל ענייני העולם הזה, ועל כך אנו מתפללים: "תורתנו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב עלינו, אדונינו בר יוחאי".

ב"נוצר חסד" להרה"ק מהרי"א מקמארנא על מסכת אבות (פ"ד מ"ד) מפרש המשנה: "הוי גולה למקום תורה, שתקבל עליך גלות כמו שעשו בעלי הזוהר, שכל ימיהם נשתתפו עם השכינה והיו גולין ממקום למקום, (תיקוני זוהר הקדמה א): דיו לעבד למהוי כרביה... ואשרי לצדיק כשיכול לקבל גלות, כי הרבה רזי תורה נתגלין בזכות גלות..."

וזהו הוי גולה למקום תורה, למקום שיש חלקי תורה, ולפעמים צריך להרחיק נדוד להעלות חידושי התורה שנפלו למקום הקליפות, כמו שעשה יעקב אבינו אצל לבן, נודד הוא ללחמה של תורה, ולפעמים נמצא חידוש התורה כשעובר הצדיק באיזה מקום, מה שלא ימצאו באין פנים בביתו.

וגודל הגלות שמכפרת על כריתות ומיתות בית דין וחילול השם כי הוא קשה ממות, ואשריהם לצדיקים שגולין ממקום למקום... כמו שראיתי למורי הגאון מוהר"ר אברהם יהושע העשיל [מאפסא] ולמורי דודי הקדוש רבינו צבי [מזידיטשוב], שכמעט אם היה אפשריות היו כל ימיהם בגולה וגלות, וכן אמר לי מורי דודי פה אל פה, ויעשה לעצמו גירושין ויתגרש מבית מנוחתו תמיד, כדרך שהיו מתגרש רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, ומנהגם שיכתת איש איש ממקום למקום".

"הוי גולה למקום תורה" לעסוק בתורה בבית המדרש

אלא שלפי זה ראוי להתבונן, איך יכולים גם יהודים כשרים שלא זכו לשבת באהלה של תורה לעסוק בתורה כל היום, אלא הם סוחרים או פועלים הטרודים כל יום על

מעטה בדרך זו במסילה נעלה לבאר בזה מה שאמר רשב"י: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה". ופירש המהרש"א: "היינו שסובל עוונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה", על פי מה שמצינו בגמרא (שבת לג) כי רשב"י ורבי אלעזר בנו ישבו במערה י"ג שנים.

ויש לומר הענין בזה, כי היות שישבו באותה מערה שנתגלה הקב"ה למשה בנקרת הצור, והנה שם גילה הקב"ה י"ג מדות של רחמים ככתוב (שמות לג ט): "ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם". ופירש רש"י שהכוונה בזה על י"ג מדות של רחמים.

הנה כי כן מטעם זה ישבו רשב"י ורבי אלעזר בנו במערה י"ג שנים, כדי שיזכו לעורר על ידי עסק תורתם במסירות נפש י"ג מדות של רחמים. וזהו שאמר רשב"י באדרא רבא (פרשת נשא קלב): "דאנא חמי בעיני תליסר מכילין גליפין קמאי ונהירין כבוצינין". פירוש: אני רואה בעיני י"ג מדות של רחמים חקוקים לפני ומאירים כאבוקה, הרי לנו שזכה לאור הגדול של י"ג מדות של רחמים.

והנה בגמרא (ברכות ז) דרשו: "וחנותי את אשר אחון, אף על פי שאינו הגון, ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון". אמור מעתה כי זהו שאמר רשב"י: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה". ופירש המהרש"א: "היינו שסובל עוונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה", כי ב"ג

ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד". כלומר הן אמת שעתידיים ישראל וחכמי התורה לגלות גם מיבנה, אולם כל זה הוא לטובה כדי שיגלו ישראל כל חלקי התורה המפוזרים בכל העולם.

ועל זה הוא שאומר הכתוב: "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו", ואין הכוונה שלא ימצאו דבר ה' כי תשתכח ח"ו התורה מישראל, אלא הכוונה בזה: "שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד", כל זה לטובתם של ישראל כדי שיצטרך לקיים: "הוי גולה למקום תורה", ללכת בגולה ממקום למקום כדי לברר כל חלקי התורה המפוזרים בכל העולם, ואדרבה דוקא על ידי זה לא תשתכח תורה מישראל.

והנה כפי שנתבאר למד רשב"י דבר זה מעצמו, שהרי טרם שברח מביתו לא היה כוחו גדול כל כך בנגלה ובנסתר, אבל אחרי שברח מביתו ונתחבר במערה נתעלה מעלה מעלה בבחינת: "במערת צורים שעמדת, שם קנית הודך והדרך", וכתב המהר"ל מפראג ז"ע ב"נצח ישראל" (פרק כח), כי המערה שנטמן בו רשב"י היה מסוגל להשגות התורה:

חידוש פלא: רשב"י ורבי אלעזר בנו
נתחבאו באותה מערה שעמדו בה משה רבינו ואליהו הנביא
כמו שגילה הקב"ה למשה בנקרת הצור י"ג מדות של רחמים,
כן שהה רשב"י במערה י"ג שנים
רשב"י אומר: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין",
בזכות י"ג שנה כנגד י"ג מדות של רחמים
כל אחד מסוגל לקיים: "הוי גולה למקום תורה",
על ידי שעוזב את ביתו ללכת לבית המדרש לעסוק בתורה

"דע כי אין ספק כי יש מקומות בעולם מיוחדים לדבר קדושה אלקית ביותר, ובפרט המערה שהיה רבי שמעון בן יוחאי הקדוש נטמן ראוי לזה, ואין ספק שהיה נגלה אליהו להקדוש רשב"י כמה פעמים במערה, והיה גלוי של אליהו נמצא שם בשכבר, גם עתה נגלה שם אליהו".

נמצא לפי זה שנתקיים אצל רשב"י בשלימות: "הוי גולה למקום תורה", שגלה מביתו כדי לברר חלק תורתו שהיה טמון בתוך המערה, ומזה למד לפרש הפסוק: "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו - שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד", וכל זה לטובתם של ישראל שלא תשתכח תורה מהם.

רשב"י התחבא במערת משה רבינו ואליהו הנביא

ויש להוסיף בזה תבלין, על פי מה שמצינו חידוש פלא בספר "לבנת הספיר" להרב רבי דוד בנו של רבי יהודה החסיד ז"ע (פרשת בראשית דף ג טור א), כי המערה שנתחבאו בה רשב"י ורבי אלעזר בנו י"ג שנה, היתה אותה המערה שנתגלה הקב"ה למשה רבינו ואליהו הנביא, כמבואר בגמרא (פסחים נו) בין עשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: "מערה שעמד בה משה ואליהו".

ופירש רש"י: "ומערה שעמד בו משה, ושמתין בנקרת הצור עד עברי, וכן באליהו (מלכים א יט ח) וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם". ובאותה מערה נתחבאו רשב"י ורבי אלעזר בנו. ויש לומר כי מטעם זה בא אליהו הנביא אליהם פעמיים ביום כדי ללמדם סתרי תורה, ממה שנתגלה לו כאשר הוא עצמו היה במערה ז.

ותירץ בדברי קדשו, שלולא החטא היינו יכולים על ידי עסק התורה להמשיך לארץ ישראל את כל ניצוצי הקדושה מכל העולם, כי התורה היתה הופכת להיות בבחינת "אבן שואבת" למשוך אליה ניצוצי הקדושה מכל העולם, אלא שעל ידי החטא לא היה בכוחנו להמשיך כל ניצוצי הקדושה לארץ ישראל, ולכן גלינו מארצנו כדי לקבץ ניצוצי הקדושה מארבע כנפות הארץ עכדה"ק.

"ויצא מן בת ציון כל הדרה"

מעטה יש לומר כי ממש ככל החזיון הזה קרה לנו עם התורה הקדושה, שכל זמן שבת המקדש היה קיים והקב"ה השרה שם שכינתו, היתה ירושלים בבחינת "אבן שואבת" להמשיך אליה כל חלקי התורה מכל העולם, ועל כך מזהיר הכתוב: "כי יפלא ממך דבר למשפט... וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו", היא ירושלים ששואבת בתוכה כל חלקי התורה מכל העולם, בבחינת: "ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו".

אולם אחרי שחטאו ולא קיימו את התורה בארץ ישראל וגרמו בכך לחורבן בית המקדש, נתקיים בהם (איכה א ו): "ויצא מן בת ציון כל הדרה", שנסתלקה מירושלים כללות התורה שהיא הדרה של בת ציון, ולכן היו צריכים ללכת לגולה ממקום למקום, כדי לגלות כל חלקי התורה הקשורים בכל המקומות שבעולם.

ענין נפלא זה אנו רואים בחוש ממה שגלו ישראל אחרי החורבן לגלות בבל, כדי שיגלו שם את "תלמוד בבלי" המאיר לנו את העינים בחשכות הגלות, וכך גלו ישראל מגולה לגולה כדי לגלות חלקי התורה שהיו טמונים שם, כך רבותינו הקדושים הראשונים כמלאכים - רש"י וכל בעלי התוספות הצרפתים, שגילו בצרפת חלקים נפלאים בתורה, וכך רבותינו הראשונים חכמי ספרד - הר"ף, הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א והרא"ש, אשר מימי תורתם אנו שותים בצמאון, ולאור תורתם נסע ונלך עד ביאת הגואל צדק.

הנה כי כן זכינו להבין מאמר המשנה: "הוי גולה למקום תורה", כי כאשר אדם עוזב את ביתו כדי לעסוק בתורה בעיר אחרת, אל יתלונן על שהוא צריך לעזוב את ביתו וללכת בגולה, אלא יאמין באמונה שלימה שהוא גולה "למקום תורה", כי הקב"ה מסבב כל הסיבות מסבב שיגיע דוקא לאותו מקום, ששם נמצא חלק התורה ששייך לחלקו ולשורש נשמתו.

"שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד"

מעטה יאיר לנו להבין דברי רשב"י שהשיב לחבריו התנאים: "חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא